

Joseph Heller – Hlava 22

Joseph Heller sa narodil 1. mája 1923 do židovskej rodiny v New Yorku. Po maturite odišiel na vojnu, kde pôsobil ako pilot bombardéra amerického letectva. Po skončení vojny začal študovať na univerzite, kde napísal aj prvé poviedky. V roku 1961 bol vydaný jeho prvý román Hlava 22, ktorý sa okamžite stal bestsellerom. Neskôr sa uňho prejavili príznaky vážneho ochorenia a ochrnul. V roku 1999 zomrel na srdcový infarkt v štáte New York.

Kniha Hlava 22 je protivojnový román, v ktorom využíva autor na kritiku najsilnejšie zbrane ako sarkazmus, iróniu a čierny humor. Heller v románe využil vlastné skúsenosti, pretože sa osobne zúčastnil druhej svetovej vojny. Román nekritizuje krutosť vojny po fyzickej stránke, ako by sa mohlo zdať ani nespomína Taliansko ako najväčšieho nepriateľa. V rámci skutočnej vojny sa odohráva ďalší boj – boj človeka proti dokonale nastavenému, absurdnému a nezmyselnému systému, z ktorého niet úniku. Tento systém autor nazýva Hlava 22. Ide o nezmyselný súbor zákonov a pravidiel, ktoré sú povýšené nad zdravý rozum.

Na vyjadrenie absurdity využíva autor dlhé súvetia, ktoré rozpráva rozprávač v 3. osobe. Miestami sa zdá, akoby chcel príliš dlhými vetami zmiasť čitateľa a priviesť ho do stavu, že nie je schopný tento nezmyselný systém, ktorý autor kritizuje pochopiť. Časté je aj používanie priamej reči. Môžeme pozorovať, že v priamej reči sa čiastočne posúva dej a hlavne sa formujú vzťahy medzi jednotlivými postavami. Časti, ktoré rozpráva rozprávač určitým spôsobom vysvetľujú alebo objasňujú hlavnú podstatu predošlého dialógu, takže sa nestane, že by sa čitateľ v texte stratil. Citát: „*„Chcete povedať, že je v tom nejaký háčik?“ „Pravdaže je v tom háčik“... „Hlava XXII. Každý, kto sa chce vyhnúť bojovému nasadeniu, nie je ozajstný blázon.“ Hlave XXII neprešiel nikto cez rozum. Hlava XXII stanovovala, že starosť o vlastnú bezpečnosť tvárou v tvár bezprostrednému a ozajstnému nebezpečenstvu je prejavom zdravého rozumu.“* (str.57). Takouto spoluprácou priamej reči a reči rozprávača dosiahol Heller zrozumiteľný text, ktorý je vďaka priamej reči čitateľovi dramatickejšie ponúknutý.

Autor ďalej v texte spomína šialenstvo leteckej posádky. Podľa neho sa všetci z ustavičných letov a nikdy nekončiacich misií postupne zbláznili. K tomuto stavu ich dohnal už spomínaný systém, v ktorom je človek uväznený absurdnými zákonmi. Psychický nátlak je taký veľký, že sú nútení siahnuť po alkohole, aby sa dočasne uvoľnili. Autor v týchto miestach využíva komparácie a expresívne výrazy. Citát: „*Ležia si tu ožratý ako svine. Aj ty, Nately? Mal by si sa hanbiť. Pod' a pomôž mi ich vytiahnuť odtiaľ, kým všetci nezgagnú na zápal pľúc.*“ (str.153). Používanie takýchto slov môže mať jediný zámer, a to zdôrazniť dôležitosť situácie a prebrať čitateľa z letargie.

Heller v tomto diele vyjadruje cez obraz vojny a armády systém, nad ktorým sa rozum pozastaví. Dozvedáme sa, že ani tá geniálna a vysnívaná Amerika nemusí byť taká ružová, ako si všetci myslia. Joseph Heller nie je prvý, kto poukazoval na americkú spoločnosť. Kapitalizmus a celkovo diferenciaciu spoločnosti na silných a slabých (bohatých a chudobných) kritizoval aj Theodore Dreiser v diele Americká tragédia. Takže niečo pravdy asi na tom bude... Každopádne si skôr myslím, že takúto spoločnosť kritizujú prevažne ľudia, ktorí boli v živote nespokojný alebo neúspešný, lebo ich niekto ovládal a museli počúvať a robiť, čo im „silný“ ľudia prikazujú. Preto majú pocit, že daný režim im neumožňuje sa z tohto stavu dostať.

Bibliografický údaj o diele:

Heller, J.: Hlava 22. Bratislava : Pravda, 1989, s.56-57, 153-154.